

KE VZNIKU CHEMICKÉHO VOJSKA ČSLA

V tomto roce vzpomínáme 35. výročí vzniku chemického vojska Československé lidové armády.

Chemické vojsko ČSLA jako samostatný druh vojska bylo ustanoveno dekretem prezidenta republiky ze dne 27. září 1949, a tím byly dány předpoklady pro jeho další rozvoj a výstavbu. Vznik vojska byl vynucen především zavedením zbraní hromadného ničení do výzbroje armád a jeho počátky jsou již v období první světové války, kdy byly do výzbroje zavedeny chemické zbraně.

V Československé armádě byla vytvořena první speciální chemická jednotka 401. dělostřelecký oddíl a 17 divizních asanačních rot. Oddíl byl předurčen k odmožňování a zamožňování (pomocí vozidel), zadýmování a použití otravných látek (pomocí plynometů).

Novodobé tradice chemického vojska ČSLA začínají v Sovětském svazu. Z chemických jednotek byla u 1. čs. brigády vytvořena plamenometná četa (složená ze tří družstev), která měla 9 přenosných plamenometů typu ROKS. Byla určena k ničení bojové techniky a živé síly nepřítel v součinnosti s pěchotou a mohla plnit i úkoly chemického průzkumu a pozorování. Tato jednotka se dobře osvědčila v úderních skupinách, při vedení útoků a odražení protiztečí. Z dýmotvorného materiálu byly jednotky sboru vybaveny ruč-

ními dýmovými granáty, dýmovníčkami a tanky byly opatřeny velkými tankovými dýmovicemi.

Přelom v organizování ochrany proti zbraním hromadného ničení znamenal zavedení do výzbroje nejúčinnějšího prostředku ZHN — jaderných zbraní. Období let 1945—1950 zahrnuje velmi intenzivní činnost také v rozvoji chemického vojska. Vznikly orgány, které se staly základem chemického vojska. Z útvarů zvláštních bojových prostředků (ZBP) byly vytvořeny učiliště ZBP, výcvikový prapor ZBP, Vojenský chemický ústav a zbrojní sklad 33 (později Zbrojnice 20). Dne 10. 11. 1949 bylo ve Sborníku důvěrných výnosů MNO zveřejněno zřízení chemického vojska. Po vzniku velitelství chemického vojska bylo nutné ještě uskutečnit řadu organizačních opatření, a proto začalo velitelství působit až počátkem roku 1950. V tomto roce byly obsazeny funkce chemických náčelníků u velitelství okruhů a sborů, k 1. 1. 1951 také funkce chemických náčelníků divizí. Byly vytvořeny čtyři protichemické ochrany pěších pluků a divizí. Mírová organizační struktura vojska na konci roku 1950 zahrnovala: velitelství chemického vojska MNO, chemické náčelníky vojenských okruhů a armádních sborů, dva chemické prapory, dvě chemické zbrojnice, chemické učiliště, 11 divizních chemických čet u pěších, tanko-

vých a motomechanizovaných divizí a 21 čet protichemické ochrany pěších pluků. Dosažením tohoto stavu byla ukončena první, důležitá etapa organizační struktury chemického vojska a byl dán základ pro další rozvíjení jeho řídicích i výkonných složek.

Na počátku šedesátých let použití biologických prostředků a napalmu v Koreji ukázalo v plném rozsahu nebezpečí soudobé války a zaměřilo pozornost velení i naší armády na řešení urychlené ochrany proti těmto zbraním.

V padesátých letech k funkcionářům chemického vojska a útvarům přibýli zástupci vojenské správy chemických odborů na závozech, byla zdokonalena struktura velitelství chemického vojska MNO a chemických oddělení na velitelstvích vojenských okruhů, zlepšila se organizační struktura chemických praporů (které kromě chemického průzkumu a odmořování mohly uskutečňovat zadýmování a používat přenosných plamenometů), vznikl samostatný plamenometný prapor a chemické vojsko bylo vyzbrojeno modernější technikou a materiálem.

Na konci roku 1950 mezi základní úkoly v bojové činnosti chemického vojska patřily: vedení chemického průzkumu, odmořování terénu, výstroje, výzbroje a osob, použití dýmu k zastírání činnosti vojsk, použití lehkých a těžkých plamenometů k podpoře vojsk a zabezpečení celé armády chemickým materiálem. Od roku 1952 plní chemické vojsko také úkoly v protiatomové ochraně. V tomto roce bylo také poprvé v naší armádě rozvinuto odmořovací místo, na kterém jsme odmořovali bojovou techniku, zamořenou skutečnými otravnými látkami.

V roce 1951 byla zřízena ve Vojenské technické akademii v Brně chemická fakulta s osmi katedrami. Tím jsme zabezpečili výchovu kvalifikovaných důstojnických kádř chemického vojska. Léta 1951 až 1954 charakterizujeme jako počátek rozvíjení výstavby chemického vojska a rozmachu jeho činnosti ve všech oblastech.

Od roku 1952 byly zavedeny na všech vysokých školách vojenské katedry těchto škol. V té době byly zřízeny i vojenské katedry vysokých chemicko-technologických škol, které společně s ostatními vojenskými katedrami vychovávají do této doby velké množství důstojnických kádř chemického vojska.

V letech 1956 až 1960, kdy státy NATO plánovaly hromadné použití ZHN, z nichž prvořadou rolí měly atomové zbraně, bylo nutné těžiště základních ochranných opa-

tření soustředit u vojsk a vybavit je tak, aby byla pokud možno soběstačná. Použití chemických útvarů a jednotek se předpokládalo k řešení nejsložitějších úkolů, zejména ve prospěch nejdůležitějších uskupení vojsk. Naše armáda je chemickým vojskem vybavována nejen stále dokonalejšími prostředky protichemické ochrany (kolektivní i jednotlivce), ale i prostředky radiálního a chemického průzkumu a speciální očištění. V tomto období jsme dosáhli značného pokroku v názorech na organizaci proti následkům ZHN nepřítel. Byl učiněn jednoznačný závěr, že je nutné protiatomovou, protichemickou a protibiologickou ochranu řešit jako jeden komplex a stanovili jsme pojem „ochrana proti zbraním hromadného ničení“ (OP-ZHN). Řídicí úlohu v plánování a organizaci OPZHN převzala operační správa generálního štábu a na ostatních velitelstvích stupních operační oddělení. Další úkoly v OPZHN pak připadly chemickému a ženijnímu vojsku, zdravotnické správě a složkám hlavního týlu.

K plnění opatření chemického zabezpečení mělo vojsko koncem padesátých let brigádu chemické ochrany, ohňometný prapor, prapor chemické ochrany, okružové chemické sklady, chemickou fakultu Vojenské technické akademie A. Zápotockého, chemické oddělení v ženijním technickém učilišti a jednotky chemické ochrany u vševojskových pluků a divizí.

V období od roku 1960 až do dnešní doby jsme organizací útvarů, jednotek a zařízení chemického vojska dále přizpůsobovali úkolům chemického zabezpečení v závislosti na druzích ZHN a jejich množství v armádách pravděpodobného nepřítele. Současná struktura chemického vojska a vybavení jeho útvarů a jednotek zabezpečují vedení radiálního a chemického průzkumu terénu a přízemních vrstev atmosféry, speciální očištění vojsk, odmořování výstroje a stráže vojáků, řešení vojskové opravy prostředků PCHOJ a chemické techniky a zabezpečujeme odmořování terénu.

Ve snaze o zvrácení přibližné rovnováhy sil usiluje vládnoucí administrativní USA o rozvoj strategické raketové výzbroje a zavádění nových jaderných zbraní operačního i taktického dosahu. Kromě toho v NATO, zejména však v USA, probíhá zásadní technická modernizace i chemické výzbroje. Výsledkem těchto negativních vývojových tendencí je orientace na vysoce toxické nervové paralytické látky a na soudobé raketové, raketometné a letecké prostředky jejich dopravy na cíl. Mezi otravnými látkami převládají látky, které jsou plněny do prostředků dopravy na cíl na takzvaném binárním (dvousložkovém)

principu, kde otravná látka vzniká z relativně netoxických základních mezi produkty rychlou syntézou při použití (vystrlení, odpálení či spuštění) munice. Realizace binární chemické munice je umožněna vyřešením problémů při posledním stupni syntézy obou hlavních nervově paralytických látek — sarinu a VX.

Binární výzbroj je bezpečnější při manipulaci s látkami a umožňuje výrobu velkého množství výchozích látek pro syntézu, které mohou být nekontrolovaně převedeny do fondů válečné výroby. To znesnadňuje kontrolu chemického vyzbrojování. V současné době je ukončen vývoj a připravována výroba 155 mm dělostřeleckých granátů s binární náplní sarinu a 203,2 mm granátů s binární náplní OL VX. V konečné fázi je vývoj letecké pumy BLU-80/B s binární náplní VX. V poslední době byly zahájeny práce na vývoji chemické munice s binárním systémem pro nově zavedenou nervově paralytickou látku „IVA“. Cílem amerických militaristů je vyrobít do roku 1990 1,3 miliónu kusů binární chemické dělostřelecké munice a leteckých pum. Tato opatření mají zvýšit možnosti armád NATO ve vedení dlouhodobé chemické války. Zásoby chemických zbraní USA dosahují více než 150 tisíc tun a většina chemické munice bude konstruována jako binární. Na území USA i v jiných zemích, včetně NSR, je více než 10 velkých skladů chemických zbraní. Na území NSR je uloženo 150 tisíc kusů americké dělostřelecké chemické munice ráže 155 a 203,2 mm s náplní nervově paralytických OL, převážně VX, zbytek je plněn sarinem. Zásoby Francie představují kolem 150 tisíc kusů různé chemické mu-

nice, plněné yperitem, sarinem a VX francouzské výroby. Část amerických zásob OL (20 tun sarinu a VX) byla v poslední době přepravována také do Velké Británie. V případě potřeby může být zahájena jejich hromadná výroba v chemickém průmyslu USA a dalších zemí NATO.

Abychom si uvědomili nebezpečí, jaké představuje obrovský arzenál ZHN ve výzbroji armád NATO, a z toho vyplývající význam chemického vojska ČSLA při odstraňování jejich následků, uvedu možnosti nepřítele v použití ZHN.

V 1. hromadném jaderném úderu může nepřítel použít přibližně 800 jaderných nábojů, a to 300—450 malé nebo velmi malé ráže. Po takovém hromadném úderu může z 350—370 praporů (oddílů a cílů na jejich úrovni) kolem 270 (75 %) ztratit bojeschopnost, dále může být vyřazeno 60 % letectva, 30—40 % tanků, 40—50 % odpařovacích zařízení a dělostřelectva (přičemž z počtu vyřazené techniky může být 40 % zničeno a 60 % bude vyžadovat opravy). Průměrné ztráty živé síly mohou být 40—50 %, z toho 60—70 % v zasažených bojových jednotkách. Až 80 % pásmo operačně strategického svazu může být zamořeno radioaktivními látkami. V útočné operaci mohou vojska překonávat pět až šest pásem, ve kterých může být uloženo 300 až 400 jaderných mín. K použití chemických zbraní může nepřítel vyčlenit do 30 % bojových letounů, 5—6 salv (odpálení) dělostřelectva a raketového vojska a napadnout až 500 objektů. K použití biologických zbraní nepřítel plánuje vyčlenit do 10 % bojových letounů a může jimi zamořit kolem 400 tisíc km².

Chemické vojsko je vojskem speciálním a při plnění svých odborných úkolů je nezastupitelné. Skládá se z útvarů a jednotek chemické ochrany, radiačního a chemického průzkumu, speciální čistoty, odmožování terénu, speciální čistoty výstroje a z jiných speciálních útvarů, jednotek a zařízení.

Nejsložitější a specifická opatření, která vyžadují zvláštní přípravu osob a použití speciální techniky, plní útvary a jednotky chemického vojska v rámci opatření **chemického zabezpečení**. Význam chemického vojska v současném období vývoje vyplývá z obsahu pojmu chemické zabezpečení. Podle připravovaného nového Bojového řádu pozemního vojska (část 1) je cílem chemického zabezpečení vytvořit pro vojska potřebné podmínky ke splnění jejich

úkolů za radioaktivního, chemického a bakteriologického (biologického) zamoření, maskovat útvary (jednotky) a objekty použitím dýmů a aerosolů, zabezpečit jejich radiační ochranu a způsobit nepříteli ztráty zápalnými prostředky. Ke splnění těchto cílů chemické zabezpečení zahrnuje:

— zjišťování jaderných výbuchů, které spouští v získání údajů o souřadnicích epicentra (centra), druhu, mohutnosti a době výbuchu,

— radiační, chemický a povšechný bakteriologický (biologický) průzkum, který vedou chemické průzkumné hlídky a na chemických pozorovacích stanovištích chemičtí pozorovatelé s cílem včas zjistit radioaktivní a chemické zamoření a použití

bakteriologických (biologických) prostředků,

— zřizování průchodů v chemických zátarasech (ničení nebo zneškodňování chemických fúgas nepřítel); při této činnosti jednotky radiálního a chemického průzkumu a speciálně připravení příslušníci chemického vojska úzce spolupracují s jednotkami ženijního vojska,

— včasné a dovedné používání prostředků protichemické ochrany jednotlivce a prostředků kolektivní protichemické ochrany; toto opatření musí zabezpečit spolehlivou ochranu živé síly před zasažením ZHN,

— dozimetrickou a chemickou kontrolu vojsk a týlových objektů s cílem získat údaje pro vyhodnocení bojových schopností útvarů a jednotek a určit rozsah speciální očištění,

— speciální očištění útvarů (jednotek), výzbroje, bojové a další techniky, munice a jiného materiálu a také odmořování a dezinfekci terénu, cest a objektů (speciální očištění, která podle potřeby může zahrnovat i hygienickou očištění osob) uskutečňují útvary (jednotky) svými silami a prostředky, přičemž nejsložitější úkoly plní chemické vojsko v rámci úplné očištění),

— realizaci opatření k zabezpečení radiální bezpečnosti; radiální ochranu řídí přímo náčelník chemické služby v součinnosti s náčelníkem zdravotnické služby,

— používání dýmů, aerosolů a zápalných prostředků útvarů (jednotkami) chemického vojska s cílem oslepit nepřítel, maskovat vlastní vojska a objekty, chránit je před světelným zářením jaderných výbuchů a laserových zbraní; ztláčit činnost nepřátelského průzkumu a použití jeho zbraní; zápalné prostředky se používají k ničení živé síly, techniky a materiálu nepřítel a k založení požárů v prostorech jejich činnosti, mají velký význam v útoku při průlomu obrany v boji o zastavěné prostory a při odražení ztečí nepřítel.

Opatření chemického zabezpečení je organizováno na základě rozhodnutí velitelů, jejich pokynů, nařízení nadřízených, štábů a bezprostředně je organizují náčelníci chemického vojska nebo náčelníci chemické služby.

Opatření chemického zabezpečení plníme ve stále se měnících a složitějších podmínkách, na které musíme reagovat odpovídající strukturou řídicích a výkonových orgánů, dokonalejší chemickou technikou a materiálem a potřebnou výchovou kádrů chemického vojska. Jaká je tedy perspektiva chemického vojska v těchto oblastech?

Řídicí orgány chemického vojska na operačním i taktickém stupni musí být schopny racionálněji využívat výpočetní techniku k řešení úkolů. Tím šetříme čas a pracovní síly, a to jak v oblasti operací a bojové přípravy, tak i v oblasti chemického materiálně technického zabezpečení. Je nutné, aby výkonné orgány, tj. útvary, jednotky a zařízení chemického vojska, autonomně řešily problémy, a proto tomu musí odpovídat i jejich složení. Bude potřebné vytvořit jednotky (od stupně divize výše) v síle alespoň samostatných praporů, s odpovídajícími prostředky spojení, zdravotnického, technického i materiálního zabezpečení. Opravárenské chemické jednotky a chemické sklady musí být organickou součástí opravárenských základů a svazků (útvarů) materiálního zabezpečení.

V budoucích letech bude zapotřebí dokonalejší struktury orgánů chemického vojska přizpůsobit také techniku. I zde jsou velké perspektivy jejího rozvoje. Je nutné zavést dokonalejší a jednodušší prostředky ke zjišťování údajů o výbuších jaderných zbraní nepřítel, zlepšit přístroje radiálního průzkumu a dozimetrické kontroly s přihlédnutím k možnosti použití neutronových zbraní i nových druhů otravných látek nepřítel. Přitom je nutné zabezpečit, aby zjištěné údaje o nich byly co nejrychleji předány nadřízeným orgánům (v systému PASUV), a to jak na taktickém, tak i operačním stupni velení. Prostředky protichemické ochrany bude zapotřebí zdokonalit tak, aby v nich mohly setrvávat osoby v zamořeném prostoru delší dobu než dosud a aby v nich práce a pobyt tolik nevýčerpávaly. Prostředky speciální očištění vyžadují zlepšení v tom, aby měly univerzálnější použití a zároveň sloužily k očištění velkorozměrové techniky, jejich vnějších i vnitřních povrchů nebo povrchů zamořených staveb a ženiálních objektů. Intenzivněji pracovat v oblasti ochrany osob před světelným zářením jaderného výbuchu, zdokonalení vlastností dýmů k ochraně techniky a objektů před prostředky průzkumu a ničení nepřítel a vlastností zápalných látek.

K zabezpečení těchto úkolů mají rozhodující úlohu kádry chemického vojska. Výchova začíná v poddůstojnických školách, kde připravujeme poddůstojníky — specialisty pro radiální a chemický průzkum, pro speciální očištění a chemické instruktory praporů (oddílů). Pro výcvikové rcy je nutné zlepšit učebně výcvikovou základnu a zdokonalovat názornost výuky a výcviku. Základní praporčické kádry chemického vojska připravuje Vojenské učiliště v Žilině, odkud absolventi budou

většinou odcházet k chemickým jednotkám na technické funkce nebo na funkce chemických instruktorů útvarů, kde se rozhoduje o stavu techniky a materiálu. Základ důstojnických kádrů vychovává Vysoká vojenská škola pozemního vojska, která podobně jako Vojenské učiliště má

velmi dobré organizační a materiálové podmínky. Přípravu důstojníků pro vyšší funkce zabezpečujeme postgraduálním studiem ve VA AZ v Brně. Odpovědnou práci ve výchově především velitelů čet a v přípravě záložních důstojnických kádrů mají vojenské katedry civilních vysokých škol.

Komunistická strana Československa a velení naší armády věnuje potřebnou pozornost chemickému vojsku a vytváří podmínky k jeho zabezpečení novou soudobou technikou a materiálem, aby mohlo splnit stanovené úkoly a dále se rozvíjet v souladu s potřebami celé ČSLA. Chemické vojsko má náročné úkoly, které jeho příslušníky zavazují, aby vynaložili pro splnění svých vojenských povinností všechny svůj um a všechny síly. Tak přispějeme k tomu, že bude naše armáda silnou a spolehlivou záštitou západní hranice socialistického tábora.